

Jordkällare

Historik och användning. NY RAPPORT

FOTO: Boel Melin

Jordkällaren i Ljåbodarna efter restaurering av Roland Marklund.

Söka gammalt – Skapa nytt kommer nu ut med en ny rapport. Den handlar om jordkällare i Jämtland och Tröndelag. Rapporten innehåller historik, dokumentation och beskrivning av ett antal jordkällare, råd om skötsel och underhåll av jordkällaren som byggnad samt ett avsnitt om förbättringar och åtgärder för att optimera lagringsmöjligheterna.

Det finns många värden i att bevara en gammal jordkällare. Den är ett fint förvaringsutrymme för potatis, saft, sylt och inte minst ett lagringsrum för ostar. Att lagra ost i jordkällare ger också en

unik kvalitet som vi inte helt kan åter skapa i moderna klimatrums. Rapporten är producerad av Anna Berglund. Den mesta texten är skriven av byggnadsantikvarie Boel Melin. Ett avsnitt är skrivet av Kjersti Monsen och beskriver byggandet av en ny jordkällare för ostlagring på Hitra i Sör-Tröndelag, hos Bodil Birkeland. Flera jordkällare finns beskrivna. Ystningsexpert Michel Lepage har hjälpt till med underlag som gäller förbättringar och åtgärder av jordkällare som ostlager.

Form för valvslagning, men bock i trä och timmer.

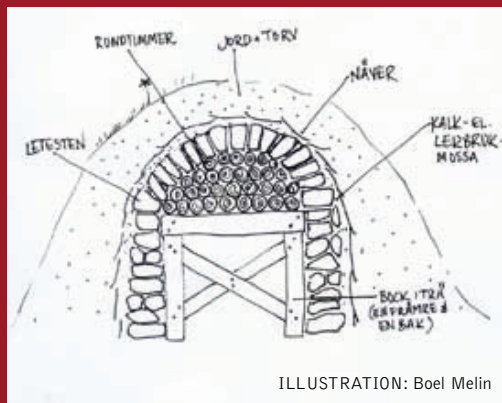

ILLUSTRATION: Boel Melin

UTDRAG UR KAPITLET OM PROBLEM OCH UNDERHÅLL AV ÄLDRE JORDKÄLLARE:

För fuktigt

Åtgärder: En ventilation bör dimensioneras i överkant, 150-200 mm i diameter. Om hålen är mindre skall hålen göras större eller ett par nya tas upp. För bra drag i evakueringen skall röret sticka upp en meter ovanför källartaket. Om vatten rinner in genom taket: Om det finns en överbyggnad med tak kan hänggrännor sättas upp för att underlätta vattenavledningen.

» Det kan i vissa fall räcka med att täcka ett jordgolv med makadam eller singel. Om det inte går att få bort takdropp med mindre än att ställa till ordentligt tvärdrag måste man vidta någon annan åtgärd. En svag ventilation gör ingen skada men ständigt nytt syre som passerar genom källaren ökar grönsakernas andningshastighet och åldrande och luftströmmen torkar dessutom upp kringliggande luft. Vissa menar att

ventilationen gör så mycket skada att man istället spänner upp en presenning under taket som det får droppa i.

» Extremt mycket vatten inne i källaren behöver inte bero på ojämn temperatur. Källaren kanske helt enkelt tar in vatten ovan ifrån och behöver tätas. Det finns olika metoder och material som asfalt, aluminiumpapp.

» Vatten som rinner in mellan golv och vägg kan bara åtgärdas med dränering. Väggarna grävs rena från jord och en dräneringsslang runt hela källaren läggs med svag lutning mot framsidan där slangen ansluts till avlopp, stenkista eller leds iväg en bit. En stenkista gräver man förstas djupare än det den ska dränera, fyller håligheten med sten och drar dit dräneringsröret. En stenkista på någon kubikmeter ska räcka för att dränera kring en jordkällare.

UTDRAG UR KAPITLET OM HISTORIK:

Traditionell jordkällare

Jordkällaren byggs genom att en grop grävs i marken. Utrymmet timras sedan till en källarform, en båge. Runt träbågen ställdes stenar på högkant. I gliporna som uppkom mellan stenarna fyllde man med lera och småsten innan man fortsatte med nästa varv. Man använde också kalkbruk för att tätat mellan varven. Till slut använde man timmer för att göra en rund valvform, varpå valvet slogs. Timret togs bort efter att slutstenen var på plats. Se även under rubriken *Ljåbodarna*.

Taket och väggarna som stod upp ovanför marknivå isolerades extra med näver och mossa. Från Jämtland berättas att man skotade ett metertjockt snölager över källaren, detta isolerade utmärkt så länge snön låg kvar.

Ovanpå källaren lades lera, torv i lager, tuvor av gräs och matjord. I en vägg lämnade man ett mindre hål för ventilation. Genom denna glugg kunde man även bekvämt rulla in potatisen. En dörr av trä snickrades och sattes in i en annan vägg. Om det inte var grästak timrades ett trätak som ibland täcktes med taktegel. Fördelen med ett trätak är att det är lätt att underhålla, en nackdel är att det inte blir gräsbeväxt och får därmed inte den extra isoleringen som gräset ger.

Rapporten kan beställas från Eldrimner: info@eldrimner.com, Anna 063-14 60 63, Pris: 100 kr inkl moms.